

theoretical and applied and legal problems of safety of the objects of aviation transport of Ukraine is determined not only by the intervention in the activity of civil aviation, but also by the whole complex of conditions of normal activity of structures and subjects of business activity of objects of aviation infrastructure.

The purpose of the article is to create on the basis of a series of articles a theoretical basis for organizational and legal security of objects of aviation transport infrastructure. The purpose of the article was implemented in a systematic approach to the study of existing problems in the security sphere of aviation infrastructure. The use of a set of general and specific research methods made it possible to determine the factors and content of the causes and conditions of the formation of threats to the security of all aviation transport infrastructure in Ukraine.

This approach made it possible to conclude that the content of security of aviation infrastructure and economic entities located in their territory can be viewed from several positions:

First - as conditions in which there is a complex system where the action of external factors and internal factors does not lead to the emergence of threats and negative objective and subjective negative processes.

Secondly, as a condition of critical infrastructure - aviation, at which the risk of harming people or property is reduced to an acceptable level.

Thirdly - as a type of activity of authorized structural units for creation of normative conditions for functioning of critical infrastructure objects - aviation transport.

Taking into account the analysis of the practice, legislative and departmental regulations and opinions of scientists, a differentiated classification of security threats to aviation infrastructure objects is given, with determination of their impact on each element of the infrastructure.

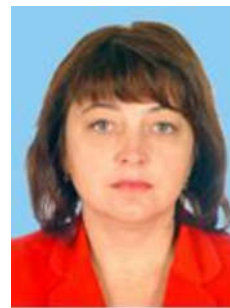
Keywords: *aviation, aviation security, critical infrastructure, threat levels, aviation security threats, problems of securing aviation infrastructure, aviation activity.*

УДК 343.131.5

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-262-268

**Аліна
ГАРКУША** ©
кандидат
юридичних наук,
доцент

**Олена
СОЛДАТЕНКО** ©
кандидат
юридичних наук,
доцент

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

БЕЗОПЛАТНА ВТОРИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Досліджено функціонал інституту безоплатної вторинної правової допомоги в аспекті реалізації конституційного права особи на захист, комплексно вивчено статус захисника у процесі надання безоплатної вторинної правової допомоги. Крім того, акцентовано увагу на правових підставах питання стандартизації професійної юридичної допомоги. Авторами статті окреслюються ключові теоретичні та практичні проблемні аспекти надання уповноваженими суб'єктами безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному судочинстві України. Встановлено статус захисника у процесі надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Ключові слова: *безоплатна вторинна правова допомога, адвокат, захисник, право особи на захист.*

© Гаркуша А.Г., 2020
ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0002-3299-8405>
alinagarkusha@i.ua

© Солдатенко О.А., 2020
ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0002-6587-0280>
soldat-72-21@ukr.net

Постановка проблеми. Інститут безоплатної вторинної допомоги у сучасній правовій системі є винаходом в аспекті реалізації конституційного права людини і громадянина на захист. Держава у цьому питанні повинна забезпечувати потужний правничий блок, пов'язаний із наданням громадянам професійної допомоги юриста та нормативного забезпечення випадків, коли така допомога надається на безоплатній основі.

Ключовою фігурою забезпечення такою допомогою, яка має бути до того ж і якісною, є адвокат, який у кримінальному процесі набуває статусу захисника і виконує ряд важливих функцій не тільки для особи, яку захищає, але і для всього перебігу досудового розслідування та судового розгляду.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання щодо надання безоплатної правової допомоги, зокрема вторинної, досліджували у своїх наукових роботах як теоретики, так і практики, зокрема: А. Бежевець, Є. Бова, С. Гончаренко, І. Гловацький, С. Фурса, А. Гаркуша тощо.

Мета: здійснити у даному дослідженні ретроспективний аналіз функціонування системи безоплатної вторинної правової допомоги, а також комплексно вивчити статус захисника у процесі надання безоплатної вторинної правової допомоги. Крім того, звернути увагу на правові підстави та питання стандартизації професійної юридичної допомоги.

Вклад основного матеріалу. Науковий підхід до поняття «правова допомога» сьогодні досить диференційований, тому що врозріз направлені численні думки правників стосовно характеру і правової природи юридичної допомоги. Незважаючи на це, безоплатна первинна і вторинна правова допомога застосовується майже у всіх сферах права, де є необхідність захисту і охорони прав людини, а також реалізації права людини на захист, яке визначено Конституцією України.

Основний Закон України проголошує, що кожен має право на професійну правничу допомогу. А в передбачених законом випадках така допомога надається безоплатно. До того ж, у ст. 59 Конституції України зазначено, що кожен є вільним у виборі захисника [1].

Отже, держава у цьому питанні повинна створити потужний правничий блок, пов'язаний із наданням громадянам професійної допомоги юриста та нормативним забезпеченням випадків, коли така допомога надається на безоплатній основі.

Учений О. Капля у своєму дослідженні «Забезпечення права на правову допомогу як принцип адміністративного судочинства України» зазначає, що «особлива значущість права на правову допомогу виявляється в тому, що воно виступає своєрідним правовим посередником, без якого буває доволі складно повноцінно реалізувати гарантовані Основним законом права, оскільки процесуальне законодавство має здебільшого формалізований характер» [2, с. 107]. Дане дослідження проведене в межах адміністративного судочинства, проте воно актуальне для будь-якого процесу. Усе залежить лише від сфери суспільних відносин, у межах яких особа реалізує гарантоване право на правову допомогу.

Таким чином, дана допомога має бути доступною, нічим не обмеженою та реальною. А щоб вона такою вважалася, сьогодні в Україні діє система центрів надання безоплатної первинної і вторинної правової допомоги, ряд юридичних клінік, зокрема, на базі вищих навчальних закладів та інших установ юридичного спрямування. Так, до координаційних центрів безоплатної правової допомоги у 2019 році надійшло 2 700 484 звернення про надання правової допомоги і було ухвалено 1049 виправдувальних вироків завдяки кваліфікованому захисту адвокатів, які співпрацюють із системою безоплатної правової допомоги (далі – БПД). Це спрямовано на поширення якісної юридичної допомоги, а дана статистика свідчить про популяризацію і довіру серед населення до системи та її дієвості [3].

Окрім того, така допомога має бути безоплатною у виняткових випадках, які передбачені чинним законодавством. Саме тому на державу покладається обов'язок виокремити їх в аспекті необхідності визначеним соціальним групам і закласти в Державний бюджет обсяг коштів на фінансування юридичної допомоги. У протилежному випадку, нехтування посадовими особами законодавчого органу влади даними приписами може призвести до низької правової захищеності громадян, поширення нігілізму та правової і моральної деформації системи держави і права.

Нормативно-правова база стосовно інституту безоплатної правової допомоги досить широка, починаючи від документів міжнародного значення і до норм українського законодавства. Положення про безоплатну правову допомогу закріплені в Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод та в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права [4; 5]. Крім того, Конвенція про статус біженців, Конвен-

ція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах та інші міжнародні акти передбачають обов'язок держави забезпечити безоплатну та ефективну правову допомогу особам, які її потребують, і створити дієвий механізм, який забезпечить доступність для кожного безоплатної правової допомоги [6; 7].

Безоплатна правова допомога в Україні є регламентованою на правовому рівні, а тому існує ряд нормативно-правових актів, що визначають базові засади її надання і функціонування, зокрема і в системі кримінального процесу. Проте центральним серед численних документів є Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI, де надається тлумачення дефініції безоплатної вторинної правової допомоги (далі – Закону). У межах дослідження нас цікавитиме саме вторинна допомога, тому що саме цей вид означає захист підсудного адвокатом, який співпрацює із системою надання кваліфікованої юридичної допомоги в разі необхідності. Відповідно до ст. 13 Закону, безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя [8].

Метою популяризації безоплатної правової допомоги в Україні є розповсюдження правових інструментів для захисту своїх інтересів, відновлення порушених прав і свобод серед населення держави, забезпечення рівного доступу до правосуддя, а також відповідності мережі надавачів безоплатної правової допомоги потребам громадян [9].

Відповідно до ст. 13 Закону «...вторинна допомога існує у трьох основних формах: захисту; представництво осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, та їх інтересів у судах, органах державної влади, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання документів процесуального характеру» [8]. Незважаючи на незначну кількість дій, які може виконувати суб'єкт надання БВПД, спектр його можливостей доволі широкий, тому що захист, як і складання процесуальних документів, є тривалими та об'ємними процесами, де захисник має детально вивчити обставини, зробити власні висновки стосовно дотримання уповноваженими службовими особами принципів верховенства права та законності, інших фундаментальних засад залежно від виду процесу, у межах якого адвокат здійснює свою діяльність.

Поняття «процесу» існує майже у всіх галузях права, а тому право особи на професійну правову допомогу втілене у кодифікованих законах, які регулюють суспільні відносини: Кодекс адміністративного судочинства України, Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України. Крім того, доцільно звернути увагу на базовий нормативно-правовий акт: Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Таким чином, у ході даного дослідження з'ясовано, що термін «правова допомога» у контексті Закону України «Про безоплатну правову допомогу» поєднує в собі право особи «мати призначеного захисника в разі, коли інтереси правосуддя (характер справи, наслідки для обвинуваченого та його можливість захищати себе самостійно) того вимагають або коли у особи немає достатньо коштів для оплати цього захисника» [10, с. 34-35].

Як вже зазначалося вище, підвалини безоплатної правової допомоги складає Конституція України, яка містить окремі норми, що регламентують право кожної особи на кваліфіковану правову допомогу на безоплатній основі. Забезпечення такої допомоги – обов'язок держави, тому що вона є гарантом дотримання прав і свобод людини і громадянина, а також здійснення управлінської діяльності на засадах законності і верховенства права.

Слід зауважити, що надання безоплатної вторинної правової допомоги найчастіше похідна дія, тому що, перш за все, особа звертається до уповноваженого органу за кваліфікованою юридичною допомогою з питань її порушених прав.

Адвокатура є основним інститутом, який здійснює захист, представництво інтересів осіб, що мають право на правову допомогу. Крім того, вона вважається суб'єктом надання якісної допомоги, тому що саме адвокати беруть безпосередню участь у становленні системи безоплатної вторинної правової допомоги. Зокрема, надання якісної правової допомоги покладено на захисників контрактом, який укладається із центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Питання якості надання безоплатної вторинної правової допомоги гостро постає і досі у системі надання такої допомоги. Дане дослідження побудоване на постулатах Кримінального процесуального кодексу, а також на реалізації особою права мати захисника на першу вимогу та побачення з ним без обмеження їх кількості і тривалості відповідно до

п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України [13]. А тому в архіві практики Європейського суду з прав людини є достатня кількість прецедентів, пов'язаних з порушення прав і законних інтересів підзахисних осіб у результаті залучення захисника на безоплатній основі. Наприклад, у справі «Загородній проти України» (№ 27004/06 від 24.11.2011 р.) заявник наголошує на тому, що його право на вільний вибір захисника було порушене; «Бортник проти України» (№ 39528/04 від 27.01.2011 р.), «Нечипорук та Йонкало проти України» (№ 42310/04 від 21.01.2011 р.), «Балицький проти України» (№ 12793/03 від 03.11.2011 р.) так само звертають увагу на порушення права на захист і юридичну допомогу [11, с. 271].

Право особи на захист, що обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, гарантоване пунктом 3 (с) статті 6 Конвенції, і становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду [4; 12]. Безперечно, право на захист – це не монолітна категорія або ознака справедливого суду. У ході даного дослідження з'ясовано, що дане право досить диференційоване, тому що воно може виражатися у різних формах. Зважаючи на Кримінальний процесуальний кодекс, слід зазначити, що особа: має право мати захисника (п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК); право захищати себе самостійно шляхом збирання і подачі слідчому, прокурору, слідчому судді докази (п. 8 ч. 3 ст. 42 КПК), подавати свої зауваження до порядку проведення дій (п. 10 ч. 3 ст. 42 КПК), заявляти клопотання, відводи (п. 12, 13 ч. 3 ст. 42 КПК) тощо; право на безоплатну правову допомогу, якщо того вимагає закон, а підозрюваний, обвинувачений з об'єктивних причин не може його залучити самостійно (ст. 49 КПК); право на практичну й ефективну правову допомогу (ст. 47 КПК) [13; 14, с. 75]. Враховуючи, що право на захист сегментарне, також слід підкреслити, що воно надає особі вибір: захищати себе самостійно або залучити захисника. Лише у визначених законом випадках адвокат обов'язково залучається, про що повідомляється особа і в разі її відмови або неспроможності залучити захисника, відповідний центр надання безоплатної вторинної правової допомоги. Тобто фактично залучення правника-спеціаліста в якості безоплатної правової допомоги може бути здійснено на наступних підставах: якщо особа не може його залучити самостійно через відсутність належних коштів або якщо даного залучення вимагають інтереси правосуддя. Такі випадки є винятковими і їх не можна вважати порушення прав або свобод людини.

Саме тому під час залучення захисника компетентні органи повинні брати до уваги фінансові можливості обвинуваченого та інтереси правосуддя, зокрема, природу і складність висунутого обвинувачення, а також оцінювати здатність обвинуваченого захищати себе самостійно. Що стосується відсутності коштів, то, наприклад, ними замінюється відбування заявником покарання у вигляді позбавлення волі за інший злочин під час нового кримінального провадження та відсутність жодних ознак того, що він мав будь-яке джерело доходу, так само як і факт призначення захисника, що свідчить про визнання державними органами його фінансових труднощів [14, с. 77].

Безоплатна вторинна допомога, відповідно до статистичних даних офіційного сайту, набуває розповсюдження з 2014 року. Саме з цього часу практика захисту адвокатами обвинувачених у суді стає ефектнішою та постійно зростає (у 2019 вже 1049 виправдувальних вироків) [3]. З липня 2014 року запроваджено Стандарти якості надання вторинної безоплатної правової допомоги, чим значно поживлено діяльність захисників, їх умотивованість, зацікавленість і встановлено певним чином відповідальність. Дані стандарти у 2014 році створено у межах кримінального процесу, а з грудня 2017 року вирішено, що подібних правил потребують цивільний, адміністративний і господарський процес тощо [15; 16]. Стандарти якості надання захисником безоплатної правової допомоги на договірних засадах – це готовий алгоритм дій під час захисту або представництва; уніфікація дій адвоката, який працює в системі безоплатної вторинної правової допомоги; додатковий інструмент для обґрунтування своєї позиції та захист від необґрунтованих претензій і звинувачень у неякісній роботі [17]. Крім того, дані стандарти слід вважати певною гарантією особі у тому, що адвокат добросовісно і якісно виконує свою роботу. Дії захисника відповідно до визначених правил на всій території України формують авторитет системи надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Особливої уваги у кожному кримінальному провадженні мають заслуговувати випадки, коли участь захисника є обов'язковою. Вони передбачені чинним Кримінальним процесуальним кодексом. Фактично у кодифікованому процесуальному законі закладена гарантія права особи на захист. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 25 вересня 2015 р. № 9 наголошує, що необхідною умовою реалізації права на захист є забезпечення основних його гаран-

тій на усіх стадіях кримінального провадження, оскільки випадки, коли підозрюваному, обвинуваченому під час досудового розслідування не було призначено захисника за умови його обов'язкової участі, ставлять під сумнів питання належності та допустимості доказів, на яких ґрунтується обвинувальний акт прокурора. При цьому призначення захисника у судовому провадженні у таких справах не може саме по собі відновити порушене право на захист [18, с. 122].

Обов'язкова участь захисника у спеціальному досудовому розслідуванні передбачена ст. 52 КПК України на підставі ст.ст. 49, 53 КПК України [13]. У даній формі досудового розслідування прийняття процесуального рішення про проведення спеціального досудового розслідування вважається моментом, з якого підозрюваному/обвинуваченому в обов'язковому порядку надається захисник.

Висновки. Інститут безоплатної правової допомоги постійно вдосконалюється. Як свідчить дане дослідження, за наведеною статистичною інформацією, рівень довіри населення до цього інституту значно підвищився. Якість безоплатної правової допомоги залежить від багатьох чинників. Перш за все, від того, наскільки відповідально і прискіпливо адвокат виконуватиме свою роботу.

Зокрема, адвокатами обговорювалась теза про стимулювання до надання якісної допомоги, оскільки велика кількість справ, які знаходяться в адвоката, заважає концентрації, і як наслідок, зменшує рівень позитивних рішень. Крім того, безоплатна правова допомога не передбачає підтримку громадян у зверненні до міжнародних судових установ, наприклад, до Європейського суду з прав людини. Допомога на міжнародному рівні може бути надана системою громадських приймалень Української Гельсінської спілки з прав людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.10.2019).
2. Капля О. Забезпечення права на правову допомогу як принцип адміністративного судочинства України. *Підприємництво, господарство і право*: наукове фахове видання. Вип. 8. 2017. С. 107–111.
3. Цифри, що свідчать про довіру до БПД. *Безоплатна правова допомога*: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/tsyfyry-shho-svidchat-pro-doviru-do-systemy-bpd/> (дата звернення: 19.03.2020 р.)
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: документ від 04.11.1950 № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 27.09.2019).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р. *Права людини*: зб. док. / Укл. В. С. Семенов, О. Н. Ярмиш та ін. Х.: Ун-т внутр. справ, 1997. С. 4–25.
6. Конвенція про статус біженців: міжнародний нормативно-правовий документ від 28.07.1951 р. № 995_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 19.03.2020 р.)
7. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах: міжнародний нормативно-правовий документ від 22.01.1993; редакція від 21.01.2006 № 997_009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення: 19.03.2020 р.)
8. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 21.10.2019).
9. Забезпечення рівного доступу до правосуддя та правової допомоги. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади*: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/zabezpechennya-rivnogo-dostupu-do-pravosuddya-ta-pravovoyi-dopomogi> (дата звернення: 21.10.2019).
10. Права людини (основні міжнародно-правові документи): зб. док. / За ред. Ю. К. Качуренко. Київ: Наук. думка, 1989. 248 с.
11. Яновська О. Г. Загальні засади надання безоплатної правової допомоги у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 268–274.
12. Рішення у справі «Кромбах проти Франції» (Krombach v. France), заява № 29731/96, п. 89.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 12.04.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 11.10.2019).
14. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.
15. Про затвердження стандартів надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі: наказ від 25.02.2014 р. № 386/5. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14> (дата звернення: 11.10.2019).

16. Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі: наказ від 21.12.2017 р. № 4125/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554-17> (дата звернення: 11.10.2019).

17. Стандарти якості надання правової допомоги. *Безоплатна правова допомога*: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/advokatam/standarty-yakosti-nadannya-pravovoyi-dopomogy/> (дата звернення: 19.03.2020 р.)

18. Дубівка І. В. Діяльність адвоката в стадії досудового розслідування : дис. канд. юрид. наук. Київ, 2017.

Надійшла до редакції 30.03.2020

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Zabezpechennia prava na pravovu dopomohu yak pryntsyv administratyvnoho sudochynstva Ukrainy. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*: naukovе fakhove vydannia. Vyp. 8. 2017. S. 107-111.

3. Tsyfry, shcho svidchat pro doviru do BPD. *Bezoplatna pravova dopomoha*: ofitsiyni veb-sait. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/tsyfry-shho-svidchat-pro-doviru-do-systemy-bpd>.

4. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: dokument vid 04.11.1950 № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

5. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava : Pryiniato rezoliutsiieiu 2200 A (XXI) Heneralnoi Asamblei OON vid 16 hrudnia 1966 r. *Prava liudyny* : zb. dok. / Ukl. V. S. Semenov, O. N. Yarmysh ta in. X. : Un-t vnutr. sprav, 1997. S. 4–25.

6. Konventsiiia pro status bizhentsiv: mizhnarodnyi normatyvno-pravovyi dokument vid 28.07.1951 r. №995_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011

7. Konventsiiia pro pravovu dopomohu ta pravovi vidnosyny u tsyvilnykh, simeinykh ta kryminalnykh spravakh: mizhnarodnyi normatyvno-pravovyi dokument vid 22.01.1993; redaktsiia vid 21.01.2006 №997_009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009

8. Pro bezoplatnu pravovu dopomohu : Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2011 roku № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (data zvernennia: 21.10.2019).

9. Zabezpechennia rivnogo dostupu do pravosuddia ta pravovoi dopomogy. Uriadovyi portal. *Yedynyi veb-portal orhaniv vykonavchoi vlady*: ofitsiyni veb-sait. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/verhoventstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeu/zabezpechennia-rivnogo-dostupu-do-pravosuddia-ta-pravovoyi-dopomogy> (data zvernennia: 21.10.2019).

10. Prava liudyny (osnovni mizhnarodno-pravovi dokumenty): zb. dok. / Za red. Yu. K. Kachurenko. Kyiv: Nauk. dumka, 1989. 248 s.

11. Yanovska O. H. Zahalni zasady nadannia bezoplatnoi pravovoi dopomogy u kryminalnomu provadzheni. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2013. № 4. S. 268 – 274.

12. Rishennia u spravi «Krombakh proty Frantsii» (Krombach v. France), zaiava № 29731/96, p. 89.

13. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 12.04.2012 roku № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (data zvernennia: 11.10.2019).

14. Fulei T. I. Zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny pry zdiisnenni pravosuddia. 2-he vyd. vypr., dopov. K., 2015. 208 s.

15. Pro zatverdzhennia standartiv nadannia bezoplatnoi vtorynnoi pravovoi dopomogy u kryminalnomu protsesi: nakaz vid 25.02.2014 r. № 386/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14>

16. Pro zatverdzhennia Standartiv yakosti nadannia bezoplatnoi vtorynnoi pravovoi dopomogy u tsyvilnomu, administratyvnomu protsesakh ta predstavnytstva u kryminalnomu protsesi: nakaz vid 21.12.2017 r. № 4125/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554-17> (data zvernennia: 11.10.2019).

17. Standarty yakosti nadannia pravovoi dopomogy. *Bezoplatna pravova dopomoha*: ofitsiyni veb-sait. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/advokatam/standarty-yakosti-nadannya-pravovoyi-dopomogy/> (data zvernennia: 19.03.2020 r.)

18. Dubivka I. V. Diialnist advokata v stadii dosudovoho rozsliduvannia : dys. kand. yuryd. nauk. Kyiv, 2017.

SUMMARY

Alina H. Harkusha, Olena A. Soldatenko. Free secondary legal aid as a method of implementing of constitutional humans rights within the criminal procedure. The article investigates the functionality of the Institute of Secondary Legal Aid in the aspect of exercising a person's constitutional right to defense, comprehensively examines the status of a defender in the process of providing secondary legal aid. In addition, attention was paid to the legal basis and standardization of professional legal assis-

tance. The authors of the article outline the key theoretical and practical problematic aspects of the provision of free secondary legal aid by authorized entities in criminal proceedings in Ukraine. Defender's status in the process of providing secondary secondary legal aid has been established.

The article investigates that the bar is the main institution that provides protection, representation of interests of persons entitled to legal aid. In addition, it is considered to be the subject of quality assistance, because it is the lawyers who are directly involved in setting up a free secondary legal aid system.

In the course of this study it is found that the term "legal aid" in the context of the Law of Ukraine "On Free Legal Aid" combines the person's right "to have a defense counsel appointed when the interests of justice (the nature of the case, the consequences for the accused and his ability to defend on their own) require it or when the person does not have sufficient funds to pay for this defender".

The quality of free legal aid depends on many factors. First of all, from how responsibly and meticulously the lawyer will perform his work. In particular, the lawyers discussed the thesis of incentives to provide quality assistance, as the large number of cases in the lawyer, hinders concentration, and as a result, reduces the level of positive decisions. In addition, free legal aid does not provide support to citizens in applying to international courts, such as the European Court of Human Rights. Assistance at the international level can be provided by the system of public receptions of the Ukrainian Helsinki Human Rights Union.

Keywords: *free secondary legal aid, lawyer, advocate, right of defense.*

УДК 343.985 : 343.54

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-268-274

Микола ЄФІМОВ®

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

Досліджено деякі аспекти розслідування злочинів проти моральності. Розглянуто особливості використання спеціальних знань під час розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень. Зазначається, що спеціальні знання – це сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, отриманих внаслідок професійної підготовки і фахової освіти, що використовують для попередження та розслідування кримінальних правопорушень.

Наголошено на тому, що спеціальні знання можуть використовуватися уповноваженою особою як безпосередньо, так і опосередковано. На підставі аналізу судово-слідчої практики серед основних форм використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти моральності було виокремлено такі: безпосередня (використання слідчим спеціальних знань під час проведення окремих процесуальних дій); опосередкована (призначення судових експертів та залучення відповідних спеціалістів до проведення окремих процесуальних дій).

Ключові слова: *злочини проти моральності, спеціальні знання, слідчі (розшукові) дії, тактичний прийом, форми використання спеціальних знань.*

Постановка проблеми. Процес розслідування кримінальних правопорушень вимагає від працівників правоохоронних органів застосовування максимального набору можливих засобів та методів. Одним з найбільш поширених засобів, що застосовують у будь-якому кримінальному провадженні є використання спеціальних знань. Цей аспект має свої характеристики як стосовно суб'єкта його можливого використання, так і щодо його форм. Крім того, в науковій літературі дотепер є полеміка щодо інформаційного наповнення терміну «спеціальні знання». Також необхідно наголосити на тому, що використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти моральності має певні відмінності, які потребують висвітлення.

© Єфімов М.М., 2020

ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0003-3964-798X>

effimovnick@gmail.com